

УДК 111.852+168]:82-96 «19»

Герасимчук В.А.
(Київ, Україна)

**ЕСТЕТИЧНІ ЗНАКИ В ХУДОЖНІЙ СВІДОМОСТІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

У статті розглядаються особливості естетичного світосприймання Тараса Шевченка, осмислені ним в пошуках ідеальних форм буття, суспільного ідеалу, культурних універсалій в контексті специфіки українського романтизму.

Ключові слова: естетичні знаки, художня свідомість, романтичне і реалістичне сприймання, архетип.

В статье рассматриваются особенности эстетического мировосприятия Тараса Шевченко, осмысленные им в поисках идеальных форм бытия, общественного идеала, культурных универсалий в контексте специфики украинского романтизма.

Ключевые слова: эстетические знаки, художественное сознание, романтическое и реалистическое мировосприятие, архетип.

The article discusses the features of the aesthetic worldview of Taras Shevchenko, intelligent in finding the perfect forms of life, the social ideal cultural universals in the context of the specific Ukrainian romanticism.

Key words: aesthetic symbols, romantic and realistic perception of the world, archetype.

Українська культура з погляду наймодерновіших досягнень світової культури має унікальне естетичне явище – Тараса Шевченка. Завдячуючи саме його надбанню, ми можемо достоту сказати, що феномен української культури, української ментальності, української духовності відбувся в усій своїй розмаїтій повноті. І оскільки майбутнє розвитку людства, на наше глибоке переконання, лежить не в площині утилітарного економічного мислення, навіть не в площині формальних державницьких устремлень, а визначатиметься першою пріоритетною чергою культурними загальнолюдськими модусами, ціннісними смислами життя самої людини. У світлі цієї тези ідеї мистецтва, як рефлексії культури, що намагається задовольнити одну із найпосутніших потреб Духа людини, насамперед естетичну – вічне тяжіння до ідеальних форм буття – до глибокого субстанційного розуміння прекрасного, доброго і істинного повсякчас матимуть тенденцію до актуалізації. Тарас Шевченко народився з цією духовною потребою, його вабила природа «мальовничої України», природа людини, природа культури його народу тільки в естетичних категоріях краси, гармонії, все, що руйнувало ці категорії – асиметрія, дисгармонія його завжди бентежило. В етнічній формі буття, яка сприяла творенню

© Герасимчук В.А., 2013

культури, мистецтва, Шевченко бачив ідеальну форму буття, яку він підніс до вершин естетичного знака.

Актуальність заявленої автором теми «Естетичні знаки у художній свідомості Тараса Шевченка» полягає передовсім у значущості цієї постаті для України і для світу, постаті універсальної, яка, з одного боку, всотала в себе з молоком матері ментальні, духовні виміри свого народу, з іншого - естетичні усталеності усіх найяскравіших художніх явищ української і світової культури. Осмислення і переосмислення Шевченкового спадку щоразу виводить нас на новий рівень розуміння сучасних естетичних процесів і в Україні і у світі.

Мета статті – в обґрунтуванні та з'ясуванні естетичних, соціокультурних координат творчого набутку Шевченка, у розгортанні авторського дискурсу стосовно модусів естетичного світовідношення поета, його предметного пошуку на шляху Добра, Істини і Краси.

Наукову розробленість проблеми розглядаємо як перманентний і незавершений процес, до неї має долучатися кожний, кому не байдужа доля культури України, її минулого спадку, сучасного стану речей і майбутніх культурних звершень.

Багатує творче надбання і тернистий життєвий шлях Тараса Шевченка засвідчують універсальний характер його світорозуміння і світопочування. Культурні універсали попередніх епох засіли у художній свідомості Шевченка в усіх своїх значущих естетичних проявах. Від культури Київської Русі в ньому вкарбувалися духовні, естетичні і етичні основи щирого ранньохристиянського людинолюбства, велич візантійсько-руського піднесення, проникнення у душевні глибини ближнього, розуміння категорії божественного в естетичних категорійних вимірах – істинності, доброчесності, духовної і душевної краси. Міфологічні уявлення, фольклор, козацька культура спричинили в ньому вітальну непогамовну спрагу до життя – чуттєву і пізнавальну водночас. Він знав реальності життя, багато з яких не сприймалися ні його розумом, ні його серцем, проте попри це уява поета постійно малювала чуттєві провіденційні проекти його оптимістичних устремлень, – в яких майбутнє, долаючи, здавалося б, непереборні перешкоди, поставало в осяйних кольорах.

Ренесансно-барокова, просвітницька доба відкладалася у свідомості Шевченка в естетичних поняттях відновлення, відродження, як можливість України змінюватися, безупинно йти до органічних і природних форм ідеального буття людини і народу. Причому шлях становлення України Шевченко бачив не у світлі магістрального принципу барокового світосприймання застиглих протилежностей, вічного тривання світлотіні, а в гегелівському діалектичному розумінні. Суперечності не тільки даність, що споглядається, вони перебувають у постійному герці, і тому час від часу піддаються «зняттю». М'язежний дух Шевченка об'єктивізував усі суперечності, пропонуючи власні художні проекти їх зняття. І все у Тараса Шевченка склалося водночас, всі естетичні надбання попередніх епох переплавилися у його творчості у модусах потужних ідейно-художніх напрямів XIX ст., повно проявлених в українській культурі – романтизму і реалізму. Коли ми говоримо про художньо-естетичні течії, ми завжди підкреслюємо, що вони сформувалися у західній культурі, а потім прийшли д в українську. Стосовно українсько-романтизму і реалізму, то часто складається враження, що ці течії сформувалися на

українському ґрунті, наскільки ментально самобутній їх вияв саме в українській культурі. Теж саме враження складається від набутку Тараса Шевченка, його свідоме, позасвідоме і надсвідоме життя віддзеркалилося в його реалістичних і романтичних картинах, їх він творив з власної реальності і власної уяви. Зупиняючи реалістичні миті – прекрасні і жакливі, Шевченко глибиною і високим злетом своєї романтичної уяви художньо обрамляв їх за естетичними законами, підносячи ці миті прекрасної і жакливої, до естетичного знака. Слід зауважити, що і реалістичний метод відображення, і романтичний у творчості Шевченка набували своєрідного індивідуально окресленого вираження.

Сьогодні багато хто з провідних естетиків, повторює сакраментальну тезу: все починається з романтизму. Романтизм – це насправді один із найпотужніших універсальних ідейно-художніх течій у світовій культурі, який започаткував нову світоглядну парадигму, і головне – творчий метод, основний принцип якого абсолютна і безмежна свобода творця [1; 2; 3]. Тарас Шевченко розгортав свої творчі задуми у річищі романтичного світосприймання, цілковито покладаючись на цей метод, розуміючи його передовсім як духовну свободу особистості жити, мислити, висловлюватися відповідно до своїх ідейних переконань і естетичних уявлень. Свободу не будь-якого слова сповідував Шевченко, а слова сутнісного, відповідального, обґрунтованого моральними принципами любові до ближнього, слова правдивого, життєвого, дійового, відтак естетичного. Слова непродуманого, незрілого, вважав Шевченко, слід остерігатися. У листі до Бр.Залеського він писав: «Недавно мне пришла мысль представить в лицах евангельскую притчу о блудном сыне в нравах и обычаях современного русского сословия. Идея сама по себе глубоко поучительна, но какие душу раздирающие картины составил я в моем воображении на эту истинно нравственную тему... Я почти доволен, что не имею теперь средств начать работу. Мысль еще не созрела, легко мог бы наделать промахов. А в продолжение зимы обдумаю, взлелею, выношу, как мать младенца в своей утробе, эту бесконечно разнообразную тему, а весной, помолясь Богу, приступлю к исполнению хотя бы то в собачей конуре» [3: (6:114)]. Шевченківське слово зріле, продумане, хоча почасти експресивне, гнівне, а то й нещадне.

Романтичне світосприймання, спираючись на філософсько-естетичні судження смаку І.Канта, Г.Гегеля про духовну сутність мистецтва [4; 5], про специфіку ідеального в ньому, а також про нерозв'язне протиріччя між низькою реальністю і несуголосим їй високим ідеалом, по суті вперше розгорнуло ідейно-філософський дискурс щодо існуючого і належного в естетичній думці, і, що найцінніше, в реальності. Гегель, запропонувавши діалектичний метод та принцип історизму, надав широкі методологічні можливості пов'язувати естетичні проблеми, проблеми мистецтва в розрізі історичного бачення, у щільній взаємодії з реальним життям суспільства, з реальним досвідом реального народу і реальної людини. Істотна суть гегелівського історизму полягала в тому, що він розумів, що в процесі розвитку людства видозмінюється і його духовна складова, адже функції мистецтва лежать не тільки в естетичній площині, а і в соціальній, в ідеологічній тощо. Капіталістична формація, що вже в часи Гегеля показала, свою потужну перспективу розвитку, свій прагматизм, утилітаризм, (що, по суті, прямо за Марксом), спричинилася спочатку до появи, до тривання, а згодом і до превалювання у мистецтві філософських, раціоналістичних тенденцій. Враховуючи цей чинник, Гегель з позицій

об'єктивного ідеаліста бачив неминучий занепад мистецтва в індустріальній епосі, мистецтва в класичному його сенсі як форми поєднання чуттєвого і раціонального, предметно-образного і ідеального. Змінюватимуться, на його думку, не тільки художні засоби втілення ідеалу, а, що найприкріше, і сам суспільний ідеал, його етичний і естетичний смисл. Він виглядатиме вже не таким однозначним і простим. Відтак і духовний зміст мистецтва ускладниться настільки, що не зможе бути втіленим в адекватну чуттєво-образну форму. Гегель зауважує, що мистецтво існуватиме, але в ідеологізованому, ускладненому вигляді. Воно ніколи більше не відповідатиме, констатував Гегель, «духу часу». «Дух нашого сучасного світу, . – писав він у своїй «Естетиці», . – точніше кажучи, дух нашої релігії і нашої, заснованої на розумі культури, піднісся, напевне, над тим рівнем, на якому мистецтво являло собою вищу форму усвідомлення абсолютного» [5: (1:15)]. Цілком зрозуміло, що Гегель, хоч і був діалектиком і сповідував принцип історизму, але ключові поняття *прогрес* і *розвиток* в його часи розглядалися як лінійні і орієнтувалися на майбутню індустріальну епоху. Наразі ми переконалися, виходячи із сучасних реалій, що людство має й інші нелінійні моделі свого розвитку, зокрема по спіралі. У часи Гегеля навряд чи хто послуговувався поняттям *регрес*, що так часто звучить сьогодні. В усі часи були митці, які пристосовувалися з різних причин до суспільного ідеалу своєї епохи і намагалися відображати саме його, але були митці, які шукали нелінійних способів відображення. До таких можна віднести і Тараса Шевченка. Адже він, по суті, «опонуючи Гегелю», сприймав мистецтво і як реаліст, як узагальнене відображення реальності, водночас творячи свою художню реальність і як романтик; з одного боку, не обходячи її кричущих протилежностей, з другого, . – пропонуючи свій ідеальний, а то й утопічний шлях зняття цих суперечностей, тому що його ірраціональне чуття не сприймало неприродних, неорганічних, ніким ніколи не обґрунтованих передовсім соціальних усталеностей. Тому роль соціальної функції мистецтва він розглядав не як об'єктивний ідеаліст Гегель, який обґрунтовував високу доцільність сучасного йому капіталістичного суспільства прагматичними раціональними формами життя, і вважав, що у процесі перманентного розвитку суспільства і мистецтва естетичну функцію мистецтва поступово змінить соціальна, а як реаліст-діалектик, для якого естетична функція мистецтва органічно переплетена із соціальною; для Шевченка одне без іншого просто не існує. При цьому він звичайно ж завжди віддавав перевагу духовному над матеріальним. Це засвідчує його життєва доля, його світоглядна парадигма. У цьому він був близьким герою своєї повісті «Музикант», в якій зауважує: « И выходит, что истинно прекрасное и возвышенное – духовное не нуждается в ремесленных золоченых и даже золотых украшениях » [3: (3: 188)]. До речі, суспільний ідеал, який би виражав «дух часу», Тарас Шевченко сформував сам, виходячи з естетичної сутності етнічного буття свого народу, яке вважав ідеальним буттям. Джерелом художньої практики Тараса Шевченка завжди була художня синкретична культура його народу, з її цілісним колективним світосприйманням, перейнята національним духом. Філософське підґрунтя такого естетичного обґрунтування суспільного ідеалу ХІХ ст. для всієї європейської культури запропонував видатний представник романтичної течії – філософ і культуролог Іоганн Готфрід Гердер. Загальну історію людства він подає як органічний еволюційний процес розвитку, як ціле, що саморозвивається. За Гердером, людська історія бере витoki з природного розвитку,

продовжує його, досягаючи вищих форм. Вінцем цього розвитку є людина. Людина, друге народження якої, Гердер пов'язує з культурою. Надприродна, надсвідома сутність культури надає людині великі можливості творення. Культура, підкреслює Гердер, «захоплює людину і формує його голову і .. члени її тіла»[6: 231]. Більше того, саме культура постає тим первнем, який об'єднує людей, робить їх учасниками єдиного людського співтовариства. Виступаючи проти культурологічної еволюціоністської ідеї, Гердер проаналізувавши різні культурно-історичні явища, узагальнив їх у певні цивілізації, з-поміж яких виокремив і слов'янський світ зі своєю специфікою. Задовго до О.Шпенглера, Гердер вважав культури непорівнянними. Тип культури, на думку філософа, не є підставою для поділу її носіїв на «освічені і неосвічені народи». Гердер зауважує, що така відмінність – не якісна, а кількісна. Культури мають «...безліч відтінків, кольорів, змінюються відповідно до місця і часу» »[6 230]. Адже людська культура єдина і її смисл збігається із загальною метою людства, суть якої у намаганні досягнути і осягнути стану «істинної гуманності». Згідно з концепцією Гердера, всеохопне поширення гуманності в людському суспільстві надасть можливості: розумні дії людей сфокусувати як розум; дані людині природою почуття реалізувати у мистецтві; схильності особистості зробити вільними і естетичними. «Істинна гуманність», отже, ядерне значення смислу культури. Щодо прогресу в культурі, мистецтві, то тут підхід Гердера дещо різниться від гегелівського і розмірковує він так: «Культура рухається вперед, але не стає від цього досконалішою; на новому місці розвиваються нові здатності; попередні, розвинуті на старому місці, йдуть безповоротно» [6: 427]. Культура проходить і вкрай динамічні і статичні періоди, стани злету, занепаду та інерції. Філософ висновує думку, що її через століття сформулював Освальд Шпенглер, жодна культура в історії людства не пройшла поступальним шляхом прогресивного розвитку.

Якщо говорити у світлі цих ідей, то можна твердити, що один із періодів злету української культури припадає на початок 19 ст. і безпосередньо пов'язаний з естетикою романтизму і реалізму, і звичайно ж із творчістю Тараса Шевченка. Тарас Шевченко втілює тезу Гердера про «рівнозначність» культур, витворивши свій суспільний ідеал, свої уявлення про належне. Причому в річищі романтичного ідеалу як еталону, зразка – чи то йдеться про особисті чесноти, про міжособистісні взаємини, про духовні цінності, про облаштування суспільства тощо, . – автор в усіх цих модусах стверджував належне як істинне, як етичний, аксіологічний, соціальний ідеал. У Тараса Шевченка категорія ідеалу наділена глибоким соціальним значенням. Суспільні відносини поет розглядав як істинний демократ з погляду свого народу, який його і народив, саме в ньому він черпав сили своєї життєлюбності і життєстійкості., саме з його історії (а не тільки з французької) такі близькі йому ідеали свободи, рівності і братерства. Тому в центрі його художніх і естетичних шукань, його творчих устремлень, образ, до речі, інтенсивно розроблюваний в романтичному мистецтві, . – образ народу і його представників. Слід зауважити, що до цього образу зверталися і європейські, і російські романтики. Але якщо, приміром, Байрон, Пушкін, Лермонтов сходили з своїх аристократичних вершин до народу, захоплюючись ним, пишучи про нього з любов'ю і трепетом, зі співчуттям і часто нерозумінням, але завжди крізь призму індивідуального світобачення, з погляду романтичного індивідуалізму, колективне позасвідоме народу як його онтологічна суть,

ними схоплювалася, відтворювалася, але ментальна дистанція між ними і предметом зображення завжди залишалася і завжди проявлялася в процесі сприймання їхніх текстів.

Тарас Шевченко, на нашу думку, першим, у світовій культурі у своїй художній практиці образ українського народу, його творчість підніс до рівня естетичного знака. І не тільки тому що він сам до кінця життя залишався субстанційним втіленням свого народу, але і через те, що вважав: етнічне буття народу – це ідеальне буття, цілісне буття, а таке буття завжди творче. Демократизована свідомість митця відрізняла його суб'єктивність від суб'єктивності європейських і російських романтиків. Тільки вершинні зразки Тарас Шевченко це усвідомлював нутряним відчуттям. Український народ і його набутки у творчості митця засвідчують їх духовну велич, постають вершинним зразком, відтак естетичним явищем. Культура народу з його етнічним, фольклорним мистецтвом, та й саме буття з ритуалами, піснями, танцями. . – ґрунтується на колективному позасвідомому, і в узагальненому вираженні є еталоном органічного облаштування свого життя. У часи Шевченка Європа під впливом національно-визвольних рухів і формування національних держав повернулася обличчям до етнічно забарвлених культур, до справді ірраціонального образного фольклорного мислення. Україна в цьому разі могла надати і надавала унікальні зразки такої культури. Так сталося, що українська традиція якось «надто толерантно» сповідувала і християнські і язичницькі традиції, створивши такий цікавий комплементарний «мікс» двох світосприймань, і тому на відміну від європейської традиції, де олатинена християнська Європа застосувала щонайжорсткіші форми викорінення «язичницьких» етнічних культур, які мали опертя на власний менталітет і мову, українська різножанрова народна культура збереглася краще. Європейські митці на початку XIX ст. просто використовували це мистецтво, перепплавляли його у високе класичне (Бетховен, Бах та ін.), при цьому абстрагуючись від самих творців народного мистецтва.

Принагідно, хочеться зауважити. Сучасні автори художніх текстів надто багато говорять про інтелектуальні права на свої творчі продукти. І жодний із них не говорить про інтелектуальне право народу на етнічну культуру, яку вони так широко використовують для своєї творчості. Вже не кажучи про класичну культуру. А Греція, там дефолт, але хіба вона не спадкоємиця давньогрецької культури, і чому ніхто не говорить про інтелектуальну цінність цієї культури. Чому цивілізований світ не обурений цим фактом? Як країна, з їхнього інтелектуального погляду, маючи такий інтелектуальний продукт, може пережити дефолт, якщо тільки за разове вживання поняття «давньогрецька культура» може претендувати, гадаю на астрономічні відшкодування. Тарас Шевченко, творив свої тексти, зображаючи свій народ, його помисли і устремління не лише як митець, а буттєвісно, як його органічна часточка. Поет розумів естетичну сутність не лише мистецтва народу, а самого народу. Український народ – це народ, який тривалий час зберігав образне архаїчне мислення, а потім християнська православна апофатична культура з її ірраціональними формами наближення до Бога з одкровення Бога, одкровення людини, по суті зробила українську душу духовною, матеріальне відходило на задній план, попри насправді трудове тяжке життя, усі свята і язичницькі і християнські вона не пропускала: танцювала, співала заповнювала жартами і жила в мистецтві і творила мистецтво. Спочатку Котляревський, потім Шевченко саме цю естетичну сутність свого народу підніс до

висот естетичного знака. Саме Котляревський, потім Шевченко український фольклор, українське народне мистецтво в усій його неосягненній величі віднесли до його недосяжного ідеалу. І як мистецтво, і як його онтологічну суть. І не тільки фольклорне мистецтво, а що характерно і саме етнічне буття народу. З його архетипічними усталеностями. І якщо Котляревський ці усталеності пізнав і оцінив як культурну даність народу, то Шевченко всотав їх з молоком матері, вони були глибинною субстанційною сутністю його душі. Естетичні знаки Шевченка завжди корелюють з архетипами. Хоча самі архетипи мають онтологічну суть і межі естетичного в них чітко не окреслюються, естетика Тараса Шевченка, поза сумнівом, архетипічна. У ній рельєфно проявляються всі ознаки архетипічного художнього мислення. Енергетично-емоційна складова архетипу у творчості Тараса Шевченка постійно демонструється високою інтенсивністю переживання, розмаїттям чуттєвого спектру, що своєю чергою впливає на емоції читача. Культурно-незалежна повторюваність архетипу як несвідомої образної структури, на наш погляд, також використовується в текстах Тараса Шевченка як ірраціональний феномен, а не свідомий художній прийом, звідси архаїчні фольклорні порівняння, фольклорні образи, фольклорні сюжетні колізії. З іншого боку, архетип, свідомо відображений у тексті, як і належить йому, стає символом або концептом. «Реве та стогне Дніпр широкий, Сердитий вітер завива, Додолю верби гне високі, Горами хвилі підійма», – ця образна картина, як і багато інших у Шевченка, – легко екстраполюється на архаїчні міфологічні образи, з яких власне і формувалися архетипічні структури. Образ Дніпра, своєрідний антропоморфний персонаж, що нагадує слов'янського бога грози і блискавки Перуна, постає концептом, уособлюючи через паралель образ природи, а насправді відтворює міфологічні образи, зображає буревій, а насправді екзистенційний стан людини. – людське обурення, невдоволення, прагнення до очищення. Концептом, символом що проростає з архетипічних структур постає і образ Місяця, який «то виривав, то потопав...», – створюючи містичний контекст, незнищену езотерику і екзотерику архетипу, вкорінену в людське буття. Архетипічне, отже, у творчості Тараса Шевченка завжди є предикатом естетичного.

Висновки

1. Універсальний характер світорозуміння і світопочування Тараса Шевченка, проявлений в його художній свідомості, в його культурно-естетичних універсалиях, складався на ґрунті попередніх епох. Міфологічні уявлення, народна, козацька культура резонували у його творчості вітальністю, чуттєвою і пізнавальною спрагою до життя. Київська Русь вкарбувалася духовними, естетичними і етичними проявами ранньохристиянського людинолюбства, проникненням у душевні глибини ближнього, розумінням категорії божественного в естетичних категорійних вимірах – істинності, добротності, духовної і душевної краси. Ренесансно-барокова доба оптимістичними провіденційними устремліннями в майбутнє.

2. Художньо-світоглядні течії романтизму і реалізму в естетиці Тараса Шевченка, як і у всій українській культурі проявилися настільки ментально самотньо, що складається враження, що ці течії сформувалися на українському ґрунті. Естетичний набуток Тараса Шевченка, його свідоме, позасвідоме і надсвідоме життя віддзеркалилося в його реалістичних і романтичних картинах, їх він творив з власної реальності і власної уяви.

3. Естетичні знаки у творчості Тараса Шевченка склалися на міфологічному іраціональному рівні його художньої свідомості. Це засвідчують архетипічні образні структури, оскільки наділені власною енергетикою, вони так потужно пульсують у його текстах, так проявляють свої імпульси, що ними породжуються смисли, які впливають не стільки зі свідомості Тараса Шевченка а з позасвідомості, надсвідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовсунівська Т. Історія української естетики першої половини XIX століття. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2001.
2. До проблеми естетики Шевченка // Шевченків світ. Науковий щорічник. Випуск 1. – Черкаси: Видавець Чебаненко Ю., 2008. – С. 84. – 97.
3. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 6. – С. 113 – 115.
4. Кант І. Иммануил Кант. Соч. В 6 т. – М.: 1966
5. Гегель Г. В. Ф. Эстетика: В 4 т. – М.: Искусство, 1968-1973. –Т. 1. – С. 15.
6. Гердер И. Г. Идеи к философии истории человечества. – М.: Наука, 1977. – 705 с.

УДК 821.111-31.09

Яковлева Н.М.

(Кам'янець-Подільський, Україна)

РОМАН ДЖОЗЕФА КОНРАДА “ТАЄМНИЙ АГЕНТ” У КОНТЕКСТІ ТВОРЧОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ПИСЬМЕННИКА

У статті здійснено спробу визначити місце роману «Таємний агент» у творчій еволюції Дж. Конрада. Стверджується, що цей роман, попри соціально-політичний вимір тематики, пов'язує з попередніми і наступними творами автора увага до екзистенціальної проблематики абсурду, тривоги, страху, самотності людини. Адекватною щодо такого типу проблематики є поетика твору, домінантами якої виступають сюжетна редукція, відносна автономність персонажних планів, нарративна фокалізація, образна символіка.

Ключові слова: *Джозеф Конрад, “Таємний агент”, творча еволюція, сюжет, персонаж, нарратив, фокалізація, образна символіка, літературний екзистенціалізм.*

В статті підприємляється спроба визначити місце роману «Таємний агент» у творчій еволюції Дж. Конрада. Утверджується, що цей роман, незважаючи на соціально-політичний характер тематики, пов'язаний з попередніми і наступними творами автора увага до екзистенціальної проблематики абсурду, тривоги, страху, самотності людини. Адекватною щодо такого типу проблематики є поетика твору, домінантами якої виступають сюжетна редукція, відносна автономність персонажних планів, нарративна фокалізація, образна символіка.

© Яковлева Н.В., 2013